Juha Pekkanen

7.10.2021

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto

Eduskunnan valtionvarainvaliokunnana kunta- ja terveysjaoston kuulemistilaisuus, tiistai 12.10.2021

HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022, sisäilmasairauksien hoidon ja kuntoutuksen kehittäminen ja koordinointi, tutkimustiedon keruu ja hyödyntäminen, ns. Majvik 3-suosituksen tarve

THL kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liittyen yllä mainittuun lausuntopyyntöön.

Sisäilmaan liittyvien sairauksien hoito ja kuntoutus on yksi keskeinen osa valtioneuvoston Terveet tilat 2028- ohjelmaa. Hoito ja kuntoutus on myös yksi neljästä osa-alueesta THL:n koordinoimassa Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmassa (www.thl.fi/sisailmaohjelma), joka toteuttaa Terveet tilat 2028 ohjelman hyvinvoinnin ja terveyden osakokonaisuutta pääasiassa Terveet tilat 2028-ohjelman rahoituksella.

Tällä hetkellä uhkana on Terveet tilat 2028 -ohjelman rahoituksen leikkaus 1,5 miljoonasta 0,5 miljoonaan vuoden 2023 alusta. Mikäli leikkaus toteutuu, se lamaannuttaa molemmat ohjelmat ja keskeyttää valtakunnallisten asiantuntijaverkostojen toiminnan mm. sisäilmasairauksien hoidon ja kuntouksen kehittämiseksi. **Tämä leikkausuhka tulisi saada peruttua.**

Potilaiden hoito ja kuntoutus

Potilaiden hoito ja kuntoutus on ensisijaisesti terveydenhuollon tehtävä. Onnistuneen hoidon ja kuntoutuksen edellytys on, että se perustuu tutkittuun lääketieteelliseen tietoon, potilaan huolelliseen tutkimiseen, syiden ja seurauksien ymmärtämiseen. Suomessa potilaiden hoitoa ohjataan pääosin ns. Käypä hoito- suosituksilla (www.kaypahoito.fi). Suositukset laaditaan laajan tieteellisen arvion ja sitä ohjaavan ohjeistuksen perusteella. Suositusten tekoa koordinoi Lääkäriseura Duodecim. Käypä hoito -ohjeita on yli sadalle sairaudelle ja ne on tarkoitettu ohjaamaan kaikkia lääkäreitä heidän potilastoiminnassaan.

Vuonna 2007 julkaistu Majvik2 suositus (Alenius ym. 2007) oli ensisijaisesti ohje lääkäreille koskien kosteusvaurioissa oireilevien hoitoa. **Tänä päivänä perustan sisäilmaan liittyvien terveyshaittojen hoidolle luo Käypä hoito suositus ’ Kosteus- ja homevaurioista oireileva potilas’** (Käypähoitosuositus 2017). Suositus sai erittäin myönteisen vastaanoton mm. kaikilta erikoislääkäriyhdistyksiltä ja isoilta potilasjärjestöiltä, mutta sitä on voimakkaasti kritisoitu yksittäisten lääkärien ja pienten potilasyhdistysten taholta. Keskusteluissa Duodecim tai muut terveydenhuollon edustajat eivät ole toistaiseksi nähneet tarvetta muuttaa suositusta tai laajentaa sitä esimerkiksi muihin sisäilmatekijöihin.

THL:n koordinoimassa Kansallisessa sisäilma ja terveys -ohjelmassa on selvitetty ja kehitetty laajasti sisäilmapotilaiden tukea, hoitopolkuja ja kuntoutusta erityisesti Työterveyslaitoksen (Vuokko ym. 2021), FILHAn (Renkola ym. 2020) sekä Hengitysliiton (Mäki ym. 2021) koodinoimina. Myös terveydenhuolto on herännyt sisäilma-asioihin. HUS Allergiasairaalaan perustettiin vuonna 2018 sisäilmapoliklinikka, jossa hoidetaan vaikeasti sisäilmasta oireilevia ihmisiä. Myös muissa

yliopistollisissa keskussairaaloissa on ryhdytty toimiin sisäilmapotilaiden paremman hoidon edistämiseksi. Työ jatkuu edelleen Kansallisen sisäilma ja terveys – ohjelman tukemana ja koordinoimana terveydenhuollon toimijoiden kanssa yhteistyössä.

Tutkimus, tutkimustiedon keruu ja hyödyntäminen

Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelman verkosto sisältää Suomen merkittävimmät tieteellisen tutkimuksen ryhmät aihealueella. Mm. THL ja TTL ovat vuosikymmenten ajan tuottaneet lukuisia tieteellisiä julkaisuja ja väitöskirjoja sisäilmasta. THL:n sisäympäristöt tiimi on myös kansainvälisesti erittäin arvostettu ryhmä mm. kosteusvaurioiden ja elinympäristön mikrobiomin ja niiden terveysvaikutusten tutkimuksessa (THL 2021/1).

Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma on toimenpideohjelma, ei tutkimusohjelma. Ohjelman toimenpiteet perustuvat tutkimustiedon hyödyntämiseen, yhteistyöhön tutkimusorganisaatioiden kanssa ja myös vahvaan verkostotyöskentelyyn hyvien käytäntöjen keräämiseksi ja jalostamiseksi. **Suomalaiseen korkeatasoiseen tutkimukseen tulisi saada merkittävästi lisää rahoitusta esimerkiksi Suomen Akatemian kautta**. Rakentamiseen ja kunnossapitoon liittyvän tutkimuksen lisäksi tarvitaan tutkimusta sisäilman terveyshaitoista ja niiden riskinarvioinnista, sisäilmaan liitetyn oireilun syistä, ehkäisystä ja hoidosta sekä erityisesti pitkittyneestä oireiluherkkyydestä ja sen hoitokeinoista.

’Sisäilmasairaudet’

Valitettavan usein ’sisäilmasairauksista’ keskustellaan yhtenä ryhmä, joilla oletetaan olevan yksi tärkein syytekijä eli sisäilma. Näin ei kuitenkaan ole (Vuokko 2019, Nordin 2020, Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman asiantuntijaryhmä 2020, 2021). Potilaiden tilanteet voi karkeasti luokitella kolmeen ryhmään:

1. **Tunnetut sairaudet.** Osaan sisäilman epäpuhtauksista liittyy lisääntynyt riski sairastua, esimerkiksi saada astma (kosteusvauriot) tai keuhkosyöpä (radon, tupakka). Näitä sairauksia varten on jo olemassa hyvät hoito- ja kuntoutuspolut. Kosteusvauriot ovat yksi astman riskitekijä muiden riskitekijöiden joukossa eikä kovin voimakas sellainen. Näin ollen astmassa on tärkeää huomioida kaikki eri riskitekijät, ei vain sisäilma. Sama pätee muihin tunnettuihin sairauksiin, joiden riskiä sisäilma voi lisätä. Luonnollisesti haitalliset sisäilman epäpuhtaudet tulee ennaltaehkäistä tai tarvittaessa rakennusta korjata.
2. **Lievä oireilu.** Sisäilmaan liitetty oireilu on Suomessa hyvin yleistä, mutta valtaosaltaan ohimenevää ja lievään tai korkeintaan kohtalaista (Pekkanen ym. 2020). Tällaisen oireilun taustalla voi olla hyvin monet eri sisäilman epäpuhtaudet, mutta myös muut tekijät, kuten huono työilmapiiri, muut kuormitustekijät (Savelieva ym. 2020) tai riskikäsitykset (Selinheimo ym. 2021). THL:n koordinoima Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma on panostanut voimakkaasti mm. terveydenhuollon ja muiden sisäilmatoimijoiden osaamiseen oireilun hoidossa ja ennaltaehkäisyssä ja sisäilmatilanteiden ratkaisemiseen liittyvien prosessien kehittämiseen.
3. **Pitkittynyt oireiluherkkyys eli sisäilmaan liitetty monimuotoinen oireilu eri rakennuksissa, joissa ei ole merkittävässä määrin sisäilman epäpuhtauksia.** Tilanne on harvinainen, mutta voi olla potilaille erittäin vaikea (Frilander ym. 2018). Sisäilman lisäksi potilaat ovat usein herkkiä myös ympäristön monille kemikaaleille ja joskus sähkökentille (Vuokko 2019). Pitkittyneet, toimintakykyä haittaavat oireet tulee aina selvittää terveydenhuollon ammattilaisten toimesta.

Tällaiseen oireiluun liittyy usein toiminnallisen häiriön piirteitä (ympäristöherkkyyttä), jossa keskiössä ovat epäpuhtauksiin liittyvät haitta- ja vaarakäsitykset, eivät niinkään sisäilman epäpuhtauksien biologiset vaikutukset. Kapea käsitys sisäilmatekijöistä oireiden ainoana taustatekijänä voi haitata optimaalisten terveydenhuollon toimien käynnistämistä potilaiden hoitamiseksi ja kuntouttamiseksi (Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman asiantuntijaryhmä 2020, 2021). Ympäristöherkkyys, kuten monet muutkin toiminnalliset häiriöt, ovat haaste lääketieteelle ja niiden hoitoon, kuntoutukseen ja ennaltaehkäisyyn tarvitaankin lisää tutkimustietoon perustuvia ratkaisuja. Lisäksi potilaat tarvitsevat myös muuta tukea (Mäki ym. 2021).

Miten eteenpäin ja kenen koordinoimana?

Tämän vuoden aikana olemme käyneet useita keskusteluja mm. TROSSI:n, Oulun Yliopiston, Aalto yliopiston, THL:n ja TTL:n kesken liittyen ehdotukseen Majvik3-suosituksen laatimisesta. Kokouksissa on päädytty siihen, että yksi laaja Majvik3 -suositus ei riitä ratkaisemaan kaikkia tarpeita, vaan tarvitaan useita, suunnattuja toimia.

Koska rakentaminen ja sisäilman epäpuhtaudet tulee pitää keskeisesti mukana suosituksissa, valtioneuvoston **Terveet tilat 2028- ohjelma olisi luonnollinen koordinoiva taho laajemmin toiminnalle**. Alustavissa keskusteluissa ohjelma on ollut tähän valmis, jollei rahoitus käytännössä lopu vuonna 2023. Tavoitteena on mm. laajan sisäilmaan liittyvän tutkijaverkoston perustaminen tietoaukkojen tunnistamiseksi ja tiedon kiteyttämiseksi käytännön työtä tukevaksi.

Koskien potilaiden hoitoa ja kuntoutusta on sovittu, että prof. Putus TROSSIsta liittyy THL:n koordinoiman sisäilmaohjelman Terveydenhuollon asiantuntijaryhmään (THL 2021/2) ja seuraavassa kokouksessa (18.10.21) keskustellaan uusien suositusten tarpeesta. **Yhteistyö TROSSIn sekä Terveet tilat 2028 ja Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelmien laajojen asiantuntijaverkostojen verkostojen välillä olisi erittäin tärkeää.** Jos uusia suosituksia koskien potilaiden hoitoa ja kuntoutusta on tarve antaa, sen tulisi tapahtua terveydenhuollon edustajien toimesta, luonnollisimmin Lääkäriseura Duodecim koordinoimana. Joka tapauksessa koordinoivan tahon pitäisi olisi mahdollisimman neutraali.

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Mika Salminen

Juha Pekkanen

7.10.2021

Viitteet

Alenius H, Haahtela T, Hakulinen A, Harju T, Hirvonen M, Hyvärinen A, . . . Wolff H. (2007). Majvik II -suositus: Kosteusvauriomikrobeihin liittyvien oireiden selvittely. Suomen lääkärilehti, 62(7), 654-664.

Frilander H, Karvala K, Sainio M, Vuokko A (2018). Toimintakykyä rajoittava sisäilmaoireisto. Helsinki: Työterveyslaitos. Saatavilla internetistä: http://urn.fi/URN:ISBN:9789522618726

Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelman asiantuntijaryhmä (2020). Asiantuntijaryhmän kannanotto: ”Sisäilmasairaus” termin käytölle ei ole lääketieteellisiä perusteita – oireilevia tulee auttaa tukeutuen parhaaseen lääketieteelliseen tietoon. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla internetistä: www.thl.fi/sisailmaohjelma

Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelman asiantuntijaryhmä (2021). Asiantuntijaryhmän kannanotto: Sisäympäristöissä oireilevien siirto erityispuhtaisiin tiloihin – riskit ja selvitystarpeet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla internetistä: www.thl.fi/sisailmaohjelma

Käypä hoito -suositus (2017). Kosteus- ja homevaurioista oireileva potilas. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Saatavilla internetistä: https://www.kaypahoito.fi/hoi50111

Mäki S, Säkkinen K, Salmela A, Lampi J, Pekkanen J, Hyvärinen A, Koskinen-Tammi T, Laurila L, Rämö H, Sainio M, Puolanne M (2021). Sisäilmaongelmia kohdanneiden ihmisten auttaminen ja tukeminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:48. Saatavilla internetistä: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-306-7

Nordin S (2020). Mechanisms underlying nontoxic indoor air health problems: A review. Int J Hyg Environ Health 226:113489.

Pekkanen J, Hyvärinen A, Sainio M, Erhola M, Haahtela T, Haverinen-Shaughnessy U, Haukipuro K, Jalkanen K, Karvala K, Lappalainen S, Reijula K, Rämö H, Salmela A, Salminen M, Vasankari T, Lampi J. Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma 2018–2028: Parempaa terveysvaikutusten arviointia ja potilaiden hoitoa. Suomen Laakaril 2020;75:1290-95

Renkola H, Aro M, Heinikari T, Vasankari T (2020). Selvitys sisäympäristössä oireilevien hoito- ja palvelupolkujen nykytilasta perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidon keuhkoklinikoissa. Hoito- ja palvelupolkujen järjestäminen. Filha ry. Saatavilla internetistä: https://www.filha.fi/wp-content/uploads/2021/01/FINAL_Hoitopolkuselvitys_Raportti_nettiin.pdf

Savelieva K, Elovainio M, Lampi J, Ung-Lanki S, Pekkanen J (2020). Psychosocial factors and indoor environmental quality in respiratory symptom reports of pupils: a cross-sectional study in Finnish schools. BMJ Open Sep 21;10(9):e036873

Selinheimo S, Lampi J, Pekkanen J (2021). Parent’s self-reported indoor environment related symptoms and health worry increase symptom reports their children at school – Study in two independent populations. Indoor Air.

Juha Pekkanen

7.10.2021

THL 2021/1. Sisäilmatutkimus THLssä.
https://thl.fi/fi/web/ymparistoterveys/sisailma/sisailmatutkimus-thl-ssa

THL 2021/2. https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-sisailma-ja-terveys-ohjelma-2018-2028/ohjelman-asiantuntijaryhma

Vuokko A (2019). Disability related to workplace indoor air. Väitöskirjatyö. Helsinki: Helsingin yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta. Saatavilla internetistä: http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4647-2

Vuokko A, Keränen H, Sainio M, Jokela P, Tulenheimo-Eklund E, Juvonen-Posti P, Reijula K (2021). Työntekijöiden oireilu sisäympäristössä - työterveyshuollon näkökulma. Helsinki: Työterveyslaitos. Saatavilla internetistä: https://www.julkari.fi/handle/10024/140946